

**DIFERENDUL TERITORIAL ROMÂNNO-BULGAR ȘI RELAȚIILE
ROMÂNIEI CU PUTERILE CENTRALE ÎN TIMPUL
CONFERINȚEI DE PACE DE LA LONDRA (DECEMBRIE
1912-IANUARIE 1913)**

Nicu Pohoată*

nicu_pohoata@yahoo.com

Abstract: The Romania-Bulgaria territorial incongruity and Romania's relations with the Central Powers during the London Peace Conference (December 1912 - January 1913)

The paper includes a thorough analysis of the Romanian-Bulgarian relations during the Peace Conference in London, where representatives of belligerent states, but also of the Great Powers, wanted to establish a new political-territorial configuration in South East Europe at the end of the First Balkan War. The author believes that during that period, depending on how the Great Powers approached, in terms of their interests, the territorial dispute between Romania and Bulgaria, Romania's relations with the two political and military opposing groups, the Triple Alliance and the Entente, were established.

Channeling his/her scientific approach to the analysis of Romania's relations with the Central Powers, the author concludes that, despite a tactical diplomatic opening towards the Entente Powers, Bucharest based its entire strategy to resolve the territorial dispute with Bulgaria, during the Peace Conference in London, on the support it was counting to get from Germany and Austria-Hungary.

Keywords: territorial dispute, bilateral diplomatic negotiations, Central Powers policy, diplomatic support, diplomatic strategy.

Activitatea diplomatică a României în timpul Conferinței de pace de la Londra a urmărit promovarea intereselor generale ale statului român în regiunea Sud-Estului Europei, în situația în care, în capitala Marii Britanii, se duceau tratative, atât între reprezentanții statelor balcanice angrenate în conflict, cât și între ambasadorii Marilor Puteri, pentru stabilirea unei noi configurații politico-statale în teritoriile de la Sudul Dunării. De o importanță deosebită pentru soarta popoarelor din această zonă geografică, hotărârile care urmau să fie adoptate prezentau, totodată, un interes major, atât pentru Marile Puteri, grupate în alianțe politico-militare opuse, preocupate de menținerea sau extinderea propriei influențe în regiune, cât și pentru statul român, situat în imediata vecinătate a zonei conflictuale, în care trăiau și numeroși conaționali, fapt care le conferea o semnificație particulară. Deoarece din motive geografice nu se putea

* Lect. univ. dr., – Academia de Poliție “Alexandru Ioan Cuza”, Facultatea de Arhivistică, București.

pune problema integrării acestora în cadrul frontierelor statului român, aceștia trăind în enclave teritoriale dispersate în spațiul sud-dunărean, pe primul plan al activității diplomatice a României se situa interesul asigurării unui raport de forțe convenabil între statele din regiune, în condițiile în care *statu-quo*-ul teritorial, pentru a cărui menținere se pronunțase în trecut de atâtea ori guvernul român, urma să fie profund modificat, ca urmare a desfășurării operațiunilor militare. Din acest punct de vedere, soluționarea diferendului româno-bulgar, legat de stabilirea frontierei dobrogene, dobânda o importanță deosebită pentru factorii de decizie de la București, deoarece tratativele bilaterale, fără a fi întrerupte, s-au dovedit ineficiente, iar rezultatul războiului crea perspectiva extinderii teritoriale a Bulgariei.

Se poate afirma, cu certitudine, că ***preocupările pentru a se ajunge la o soluție acceptabilă pentru România în disputa teritorială cu Bulgaria au reprezentat partea cea mai semnificativă a activității diplomației românești în timpul Conferinței de pace de la Londra.*** Soluționarea diferendului româno-bulgar prezenta însă interes nu numai pentru cele două părți implicate, ci și pentru Marile Puteri, în special Rusia și Austro-Ungaria, situate în grupări politico-militare adverse, fapt care determina formularea unei anumite poziții și din partea celorlalte Mari Puteri. De aceea, ***în funcție de modul în care Marile Puteri au abordat, prin prisma propriilor interese, problema diferendului româno-bulgar, s-au stabilit, în perioada menționată, și raporturile României cu cele două grupări politico-militare, Tripla Alianță și Tripla Înțelegere.*** Pe de altă parte, înseși demersurile diplomatice ale statului român, întreprinse în acest scop, sunt semnificative pentru aprecierea, din această perspectivă, a sensului evoluției relațiilor României cu Marile Puteri ale celor două sisteme politico-militare opuse. Gravitând în orbita politică a Triplei Alianțe, România a trebuit să țină cont, în mare măsură, de politica promovată de Marile Puteri ale Antantei. Schimbările importante intervenite în relațiile României cu Tripla Înțelegere sunt consecința firească a acestei stări de lucruri și exprimă cu claritate orientarea generală de politică externă a statului român.

Activitatea diplomației românești în timpul Conferinței de pace de la Londra s-a desfășurat pe mai multe planuri și pe mai multe canale diplomatice. Ea nu s-a redus numai la abordarea problematicii diferendului româno-bulgar, deși aceasta a fost nota dominantă a preocupărilor, după cum nu s-a concentrat numai în capitala Marii Britanii, unde se desfășurau lucrările Conferinței de pace. Au fost analizate interesele generale ale statului român pe plan extern, în contextul “crizei balcanice”, și s-au utilizat mai multe canale diplomatice, în special în capitalele Marilor Puteri, dar și ale statelor balcanice.

Totodată, activitatea diplomației românești a fost influențată și de o serie de factori interni. Cancelariile diplomatice europene urmăreau cu atenție manifestările tot mai zgomotoase ale unei părți a cercurilor politice din țară și a opiniei publice care, prin diverse mijloace, încercau să determine guvernul să acționeze mai ferm și chiar să recurgă la soluționarea militară, printr-o anexare a teritoriului revendicat din Sudul Dobrogei. Se cuvine să menționăm și faptul că acțiunea diplomatică a României s-a complicat și ca urmare a situației oarecum

anormale a existenței, într-o anumită măsură, a unei duble conduceri a echipei guvernamentale în problemele politicii externe, atât de către Titu Maiorescu, în calitate de prim-ministru, cât și de Take Ionescu, datorită modului diferit în care cei doi oameni politici preconizau rezolvarea diferendului româno-bulgar, în special, și, în general, viitoarea politică externă a statului român.

În paralel, întreaga problematică a contenciosului româno-bulgar a devenit și subiectul a numeroase articole apărute în presa internațională, predominând atitudinile favorabile Bulgariei, ostile României, nu o dată denigratoare.

Încă în cursul discuțiilor preliminare avute la București de Titu Maiorescu cu S. Danev, în zilele de 25 și 26 noiembrie / 9 și 10 decembrie 1912, apăruseră, pe lângă chestiunile de fond, care au dus de altfel la eșecul acestora, deosebiri și în ceea ce privește modalitatea diplomatică de purtare a tratativelor și reglementare a diferendului existent între cele două țări. În viziunea lui S. Danev, rezolvarea problemelor cu România urma a se face după stabilirea noului statut al teritoriilor din Balcani, pe care Imperiul Otoman urma a le ceda statelor creștine. În viziunea lui Titu Maiorescu, cele două probleme, încheierea păcii cu Imperiul Otoman și tratativele româno-bulgare erau chestiuni distincte, separate și trebuiau rezolvate ca atare. Totodată, Titu Maiorescu dorea să se dea o rezolvare cât mai rapidă a diferendului româno-bulgar și pentru că orice întârziere putea provoca intervenția Marilor Puteri¹.

Într-o primă etapă, locul principal de dezbatere pe plan diplomatic a problemei diferendului româno-bulgar a fost capitala britanică. În acest sens, N. Mișu, reprezentantul diplomatic al României la Londra, avea instrucțiuni scrise de a trata cu S. Danev, conducătorul delegației bulgare la Conferința de pace. Acesta avea dubla însărcinare de a prezenta și apăra interesele României, precum și ale românilor din Peninsula Balcanică, pe de o parte, și de a continua și încheia tratativele cu Bulgaria privind granița dobrogeană și raporturile bilaterale, pe de altă parte². Întreaga răspundere revenea lui Titu Maiorescu, ce păstra în continuu contactele cu regele Carol I, cel care avea în ultimă instanță cuvântul hotărâtor în orice fel de decizie.

În cursul tratativelor de la Londra, delegația română trebuia să țină seama de mai mulți factori, diferiți, decurgând din situația României, raporturile dintre statele balcanice și poziția Marilor Puteri. În fond, în condițiile în care tratativele cu Bulgaria ar fi eșuat, era evident că satisfacerea dezideratelor României

¹ Gh. Zbucnea, *România și războaiele balcanice. 1912-1913. Pagini de istorie sud-est europeană*, Ed. Albatros, București, 1999, p. 158.

² Vezi textul instrucțiunilor în *Cartea Verde. Documente diplomatice. Evenimentele din Peninsula Balcanică. Acțiunea României (septembrie 1912 – august 1913)*, în vol. Titu Maiorescu, *România, războaiele balcanice și Cadrilaterul*, editat de Stelian Neagoe, Ed. Machiavelli, București, 1995 (se va cita *Cartea Verde*), p. 169-171. În ceea ce privește problemele de frontieră, se preciza că "România trebuie să obțină o linie de hotar care, pornind de la Dunăre și ajungând la Marea Neagră, să fie trasă pe cât se poate mai la sud de granița actuală", prezentându-se și patru trasee, însoțite de hărțile aferente, care să fie avute în vedere de partea română în timpul negocierilor. Se mai specifica că "n-am putea admite traseul care, pornind spre vest de Silistra, ar ajunge la Balcic, lăsând Dobrici de partea Bulgariei". Ulterior, printr-o telegramă din data de 18/31 decembrie 1912, Titu Maiorescu preciza ministrului plenipotențiar al României la Londra că partea română cere "o linie de frontieră care să plece de la vest de Turtucaia și să ajungă la sud de Ekrene, cu sau fără Dobrici". *Cartea Verde, op. cit.*, p. 171.

depindea, în cea mai mare parte, de poziția Marilor Puteri. România nu mobilizase în 1912, păstrând o atitudine de strictă neutralitate, nu emisese oficial, în fața Europei, pretenții privind spațiul Sud-Est european, deci temeiurile unei participări la Conferința alături de statele beligerante nu existau. Era tot așa de evident că, pe de altă parte, România nu intra în rândul Marilor Puteri care-și asumaseră rolul, ce considerau a li se cuveni, de mediere și de fixare a unor noi realități politico-statale în această zonă³.

Așadar, deși delegația română a fost în cele din urmă admisă la Conferința de pace pentru a-și exprima punctul de vedere, trebuia să acționeze în condiții deosebit de dificile, deoarece nu putea participa la dezbateri. Principala dificultate consta însă în refuzul delegației bulgare de a da curs solicitărilor României. Atitudinea negativă a Bulgariei se poate explica, în mod evident, și prin poziția pe care o avea în fața cancelariilor și a opiniei publice europene, bucurându-se de imaginea de principal factor victorios în războiul cu otomanii, ceea ce putea justifica și refuzul de a satisface orice cerere românească⁴.

În condițiile în care, în cadrul tratatelor de la Londra, exista posibilitatea unei conexări între „problema Adrianopolului” și cea „a Silistrei”, în sensul că, dacă turcii ar fi cedat bulgarilor Adrianopolul aceștia puteau să cedeze la rândul lor Silistra, regele Carol I a propus pe data de 11/24 decembrie 1912 prim-ministrului Titu Maiorescu realizarea unei alianțe militare cu Bulgaria contra Imperiului Otoman. Titu Maiorescu considera aceasta ca o idee gravă, sugerată, după cât s-ar părea, numai de Take Ionescu⁵. Deși nu există dovezi în acest sens, avem motive să presupunem că regele Carol I a fost receptiv la această idee și ca urmare a convorbirilor pe care le avusese cu Conrad von Hoetzendorf pe această temă, cu prilejul vizitei pe care acesta a avut-o în România cu puțin timp în urmă. Oricât ar părea de paradoxal, această idee, care în concepția lui Take Ionescu avea o cu totul altă justificare, nu contravenea planurilor diplomației vieneze, dispusă să sprijine Bulgaria.

Oricare ar fi fost mobilul unei astfel de propuneri, de îndată ce venea de la rege, Titu Maiorescu și-o însușește și dă de îndată instrucțiuni lui N. Mișu la Londra: să trateze cu Danev ca, în schimbul ajutorului armat contra Imperiului Otoman pentru ocuparea Adrianopolului, să se acorde României linia de frontieră Turtucaia-Balcic⁶. În acest scop, plecând la Londra și Take Ionescu, pentru a conferi cu Danev, după ce, în prealabil, prim-ministrul i-a citit instrucțiunile redactate pentru N. Mișu⁷.

Take Ionescu, la sfârșitul lunii decembrie 1912, s-a deplasat în Occident, având o serie de contacte la Viena, Berlin și Paris, înainte de a i se alătura lui N. Mișu în tratativele acestuia cu S. Danev. Cu această ocazie s-au manifestat clar serioasele divergențe dintre el și șeful guvernului, deci indirect și regele Carol I.

³ Gh. Zbucea, *op. cit.*, p. 159.

⁴ *Ibidem*, p. 159.

⁵ Titu Maiorescu, *Însemnări politice zilnice inedite*, în vol. Titu Maiorescu, *România, războaiele balcanice și Cadrilaterul*, editat de Stelian Neagoe, Ed. Machiavelli, București, 1995, p. 56-57.

⁶ *Ibidem*, p. 57.

⁷ *Ibidem*.

În drum spre capitala britanică, oprindu-se la Paris, a avut convorbiri cu R. Poincaré, pentru a solicita concursul guvernului francez, lucru pe care, în trecerea sa spre Londra, îl făcuse și Danev⁸. Raymond Poincaré l-a primit cu amabilitate pe diplomatul român, l-a ascultat cu interes, dar în același timp, având cunoștință de alianța României cu Puterile Centrale, l-a întrebat, mai înainte de a-i promite ajutorul cerut, care va fi atitudinea țării sale în eventualitatea unui război între puterile Antantei și „aliatele” României. Nevoind, din motive de oportunitate diplomatică, să recunoască tratatul secret invocat de Poincaré, Take Ionescu a negat existența acestuia, dar a adăugat că, dacă Franța ar susține revendicările României, îngrijorarea sa ar fi cu totul nejustificată. Poincaré a înțeles situația delicată în care se afla interlocutorul său, iar la despărțire, cucerit de argumentele sale și de perspectivele unei schimbări a atitudinii României, i-a promis concursul solicitat. Convorbirea dintre Take Ionescu și R. Poincaré prefața o nouă fază a relațiilor franco-române⁹.

La Londra, spre a obține și concursul celorlalte Mari Puteri, Take Ionescu a avut întrevederi cu Sir Edward Grey, șeful diplomației engleze, cu ambasadorii Germaniei, Franței, Austro-Ungariei și Rusiei, implicați în negocierile de pace din capitala britanică, precum și cu delegații Serbiei și Greciei – Nicola Pasici și E. Venizelos –, iar ulterior a dus tratative cu Danev, conducătorul delegației bulgare. În discuțiile lui Take Ionescu cu E. Grey și cu ambasadorii Marilor Puteri, i s-a exprimat ministrului român opinia că România ar fi trebuit să rezolve întreaga problemă încă înainte de mobilizarea armatei bulgare și de izbucnirea războiului balcanic¹⁰.

La Londra, tratativele cu Danev au fost dificile și nu au fost încununate de succes. Stoian Danev, conștient de perspectivele certe ale victoriei contra Imperiului Otoman, recurgea la tergiversări, refuzând chiar de a mai continua tratativele cu diplomații români, deși avea depline împuterniciri din partea prim-ministrului Gheșov. Pe de altă parte, este de presupus că Danev a sesizat diferențele de poziție dintre N. Mișu, care urma fidel instrucțiunile date de către prim-ministrul Titu Maiorescu, și Take Ionescu, care avea o concepție diferită privind rezolvarea diferendului româno-bulgar și, în general, privitoare la orientarea politicii externe a României. Acest fapt nu putea decât să-l încurajeze pe conducătorul delegației bulgare în a continua tactica tergiversării tratatelor. Mai ales că, se pare, la un moment dat Take Ionescu nu a mai revendicat Silistra și Balciul, în scopul realizării unei apropieri româno-bulgare.

Activitatea diplomatică a lui Take Ionescu la Londra nu era pe placul regelui și nici a lui Titu Maiorescu. Take Ionescu voia o înțelegere imediată cu Bulgaria, pentru a nu face jocul Austro-Ungariei în Balcani. Era dispus să acorde sprijin militar guvernului bulgar contra Imperiului Otoman, numai să nu se ajungă la cooperare armată cu Austro-Ungaria. Take Ionescu, rezumând în 1915 intențiile

⁸ Danev spunea cu acel prilej lui R. Poincaré că „România nu are dreptul la nimic”. R. Poincaré, *Au service de France, Neuf années de souvenirs*, tome II, „*Les Balkans en feu*”, 1912, Plon, Paris, 1926, p. 389.

⁹ Vasile Netea, *Take Ionescu, 1858-1922*, în *Diplomați iluștri*, vol. IV, Ed. Politică, București, 1983, p. 318.

¹⁰ R. Seișanu, *Take Ionescu*, București, 1930, p. 153.

sale în ceea ce privește rezolvarea diferendului româno-bulgar, scria: “Aveam de gând să ofer bulgarilor – ceea ce, la acea dată, însemna Ligii balcanice – sprijinul României și, în caz de nevoie, ajutorul ei militar, ca să silesc Turcia să cedeze în chestia Adrianopolului. [...] Puterile nu se puteau înțelege. Pe de altă parte, era sigur că rezistența armată a Turciei era isprăvită și că, chiar pentru ea, ar fi fost o binefacere să i se forțeze puțin mâna. [...] E de prisos să repet ceea ce de atâtea ori am spus, că ideea unui război cu Bulgaria și, prin urmare, cu toți balcanicii, prietenii noștri de veacuri, îmi era respingătoare. Un asemenea război putea atrage după el o conflagrație europeană, la care noi ne-am fi găsit alături de Austro-Ungaria – perspectivă care îmi era cu totul odioasă. Într-înso vedeam îngroparea întregului nostru viitor, a întregului nostru ideal”¹¹.

Devenise tot mai evidentă vechea suspiciune a regelui și a lui Titu Maiorescu față de Take Ionescu, considerat de mai multă vreme antantofil. Avându-se în vedere insuccesele acestuia în tratativele cu Danev și unele declarații făcute presei străine, în discordanță cu politica oficială, regele îi solicită lui Titu Maiorescu să-l recheme de la Londra¹². Fiindu-i teamă de desfacerea colaborării, prim-ministrul procedează cu grijă și-i trimite o telegramă prin care-l anunța succint că prezența lui este mai necesară în țară, fapt care l-a nemulțumit profund pe Take Ionescu¹³. Tratativele urmau să fie continuate de către N. Mișu, care urma fidel linia politică a prim-ministrului, dar practic, din cauza atitudinii delegației bulgare, acestea eșuaseră.

Guvernul bulgar a recurs la o altă strategie, adresându-se celui rus, pentru a media diferendul cu România. Rusia nu a acceptat inițial medierea, în condițiile propuse de guvernul bulgar, și a insistat să se ajungă la o înțelegere prin tratative directe¹⁴. Pe de altă parte, eșuarea tratativilor îl determinase pe regele Carol I, sub presiunea unor cercuri politice și a opiniei publice, să devină mai energic, pronunțându-se pentru acțiuni mai hotărâte, vizând ocuparea teritoriului revendicat, dar fără declarație de război și fără mobilizare¹⁵.

În această situație, prin telegramele din 25 și 26 decembrie 1912 către D.I. Ghica, la Sofia, și, respectiv, N. Mișu, la Londra, Titu Maiorescu informa că: „Din ordinul M.S. Regelui, România e decisă să ocupe teritoriul cerut din Dobrogea fără a mobiliza și fără a declara război, dacă Bulgaria continuă a fi refractară propunerilor noastre amicale”¹⁶. Au fost preveniți, în acest sens, miniștrii Marilor Puteri la București și miniștrii români din capitalele acestora. Se profila astfel o complicare a situației în Sud-Estul Europei și prin posibila evoluție a diferendului româno-bulgar spre un conflict armat.

În fața acestei poziții a României, la 26 decembrie 1912, Rusia, asumându-și rolul de mediator, la cererea guvernului bulgar, făcea României propuneri pentru

¹¹ *Ibidem*, p. 156-157.

¹² Take Ionescu, printre altele, era acuzat că a declarat prințului Lichnowsky, ambasadorul Germaniei la Londra, dispoziția sa de a abandona Silistra. N. Iorga, *Supt trei regi. Istorie a unei lupte pentru un ideal moral și național*, Ed. Pro, București, 1999, p. 117.

¹³ A. Iordache, *Criza politică din România și războaiele balcanice, 1911-1913*, Ed. Paideia, București, 1998, p. 199.

¹⁴ *Ibidem*, p. 198.

¹⁵ Titu Maiorescu, *Însemnări politice zilnice inedite, op. cit.*, p. 62.

¹⁶ *Cartea Verde, op. cit.*, p. 173-174.

un acord, pe baza a patru puncte formulate anterior de partea bulgară¹⁷. Prim-ministrului Titu Maiorescu o astfel de intervenție i se părea inoportună, cea mai nimerită soluție pentru rezolvarea problemei fiind discuția directă cu delegația bulgară. În concepția lui Titu Maiorescu, tot ce putea face Rusia era să determine guvernul bulgar să ajungă la o înțelegere cu cel român, pentru a se evita o criză. De aceea, prim-ministrul român declara ministrului Rusiei la București, N. Schebeko, că „*atâta vreme cât nu este declarat un conflict între România și Bulgaria nu poate fi vorba de mediațiune sau arbitraj*”, iar, „*dacă domul Danev nu va relua tratativele, guvernul român va ocupa militărește teritoriul reclamat de la Bulgaria*”¹⁸. Această declarație a fost făcută și în fața ambasadorului Austro-Ungariei la București, Fürstenberg, sosit între timp, în prezența ministrului rus¹⁹.

Reacția Marilor Puteri nu a fost favorabilă poziției intransigente adoptate de guvernul român față de Bulgaria. În diferitele capitale europene domnea la acea dată opinia generală de dezaprobare a unei acțiuni românești în forță prin anexarea teritoriului revendicat din Sudul Dobrogei. Exista temerea extinderii conflictului, prin posibila implicare a Marilor Puteri. Rusia nu putea accepta o acțiune militară a României împotriva Bulgariei, iar guvernul rus a ținut să-și precizeze foarte clar poziția în această privință. Sazonov declara în acest sens ambasadorului austro-ungar la Petersburg că, „*dacă România va continua să ceară Silistra, grave complicații vor putea să urmeze din această cauză*”. Informându-l despre această declarație pe ministrul român în capitala Rusiei, C. Nanu, omologul său austro-ungar avertiza că, „*dacă România ocupă teritoriul contestat, pe când bulgarii sunt angajați la Ceatalgea, rușii ar fi nevoiți să pornească, după cum vor fi nevoiți, de asemenea, și austriecii să pornească. Acesta ar fi un război general și Silistra nu prețuiește aceasta*”²⁰. Era, în fapt, o amenințare, indirectă, dar evidentă pentru România din partea Rusiei.

Take Ionescu sesizase bine că, în acel moment, Marile Puteri, fiecare din considerente proprii, doreau să evite pe cât posibil orice fel de noi acțiuni militare în Sud-Estul Europei, acțiuni ce ar fi putut să se extindă ușor la nivel continental. Într-un memoriu justificativ adresat lui Titu Maiorescu după revenirea sa în țară, Take Ionescu constata: „*acțiunea noastră este privită ca de natură să împiedice sau să întârzie încheierea păcii, prin speranța pe care o dă turcilor, deci este privită cu răceală. În schimb, tot din pricina setei de pace toate puterile sunt înclinate să dea sfaturi la Sofia în favoarea noastră, căci nimeni nu ne discută*

¹⁷ Aceste puncte, prezentate și de către Danev ca bază de discuție în tratativele cu Take Ionescu de la Londra, erau:

1. Autonomia ecleziastică și școlară a kuțo-vlahilor din Macedonia;
2. Dărâmarea întăriturilor și forturilor Silistrei și în cele din urmă cedarea pozițiilor strategice Medgidia-Tabia;
3. Rectificarea frontierei printr-o linie prin care România primește prin anexare vreo douăzeci de sate;
4. Bulgaria garantează României Dobrogea.

Vezi *Cartea Verde*, op. cit., p. 174.

¹⁸ *Ibidem*, p. 174.

¹⁹ Titu Maiorescu, *Însemnări politice zilnice inedite*, op. cit., p. 62.

²⁰ Apud Gh. Zbucă, op. cit., p. 85.

*dreptul la o oarecare satisfacție. De un război între noi și Bulgaria nu vrea să audă nimeni*²¹. De altfel, Take Ionescu s-a împotrivit unei decizii care ar fi dus la un război cu Bulgaria, amenințând chiar cu demisia, ceea ce ar fi putut duce la o criză guvernamentală și deci blocarea proiectatei acțiuni²².

Deși poziția fermă a României în raporturile cu Bulgaria putea să determine complicații externe și interne grave, aceasta a avut și un efect pozitiv, în sensul că a dus la deblocarea negocierilor cu partea bulgară. Stoian Danev, la cererea prim-ministrului bulgar, I. Gheșov, a reluat tratativele cu N. Mișu la Londra. Reprezentantul statului român în capitala britanică a primit noi instrucțiuni care cuprindeau cererile României privind frontiera dobrogeană: maximum Turtucaia – Dobrici (Bazargic) – Balcic, minimum Silistra – Balcic, fără Dobrici. Aceleași instrucțiuni erau trimise și ministrului român la Sofia, acesta urmând să mențină contactele cu guvernul bulgar, în ambele cazuri făcându-se recomandarea să nu se comunice decât linia maximală, dar arătându-se că se poate semna oricând un acord care să aducă României linia Silistra – Cavarna. Rezultatele tratativelor de la Londra urmau să fie consemnate în cadrul unui protocol sau proces-verbal din care să reiasă clar pozițiile celor două părți²³.

În acest timp, în Balcani se produceau evenimente importante care aveau să afecteze desfășurarea lucrărilor Conferinței de pace de la Londra. În contextul frământărilor interne din Imperiul Otoman, hotărârea de cedare de către guvernul turc a Adrianopolului a dus la declanșarea, la 10 ianuarie 1913, a unei lovituri de stat, formându-se un nou guvern condus de Enver Pașa. Noul guvern turc a luat hotărârea de a continua războiul, ceea ce s-a materializat în întreruperea lucrărilor Conferinței beligeranților de la Londra la 28 ianuarie, denunțarea armistițiului de la Ceatalgea la 30 ianuarie și reluarea operațiunilor militare la 3 februarie 1913. În noua situație, desigur, ar fi fost normală și de așteptat o poziție mai flexibilă și conciliatoare din partea Bulgariei în tratativele sale cu România. Aceasta nu s-a întâmplat, deși Marile Puteri insistau la Sofia pentru a se ajunge la un acord cu România²⁴.

La 16/29 ianuarie 1913 a fost semnat procesul-verbal sau, cum a mai fost numit, „Protocolul de la Londra”, care consemna în fapt pozițiile divergente ale celor două țări. Bulgaria consimțea să acorde autonomie școlilor și bisericilor aromânilor din Macedonia care se vor afla în viitoarele posesiuni bulgărești. În ceea ce privește frontiera, România solicita ca noua linie de graniță între România și Bulgaria să fie Turtucaia – Balcic. Bulgaria nu accepta decât dărâmarea forturilor dimprejurul Silistrei și o mică rectificare de frontieră, cedând României două triunghiuri din mijlocul liniei de graniță, care să intre în Dobrogea românească, realizându-se astfel o retrasare a acesteia în linie dreaptă, precum și un alt triunghi pe țărmul Mării Negre, care printr-o deplasare a frontierei cu 5-6 km, ar fi permis României să utilizeze mai bine portul Mangalia. Așadar, concesii teritoriale foarte mici din partea Bulgariei și acestea condiționate de fixarea

²¹ R. Seișanu, *op. cit.*, p. 160.

²² Al. Marghiloman, *Note politice*, vol. I, Ed. Scripta, București, 1993, p. 149, 152.

²³ *Cartea Verde*, *op. cit.*, p. 182-183.

²⁴ G.A. Dabija, *Amintirile unui atașat militar român în Bulgaria, 1910-1913*, București, 1936, p. 276.

definitivă a noii frontiere sudice a Bulgariei. Mai mult de atât, la solicitarea părții bulgare a trebuit să se consemneze în cadrul procesului-verbal surprinderea acesteia față de creșterea pretențiilor României de la discuțiile pe această temă pe care le avusese Danev cu Take Ionescu. Se consemna astfel că după discuțiile cu Take Ionescu reieșea faptul că orașele Silistra și Balciac nu vor fi cuprinse în rectificarea frontierei, că la data de 12/25 ianuarie 1913 delegatul român cerea o cesiune teritorială înglobând aceste două orașe, iar că la data de 14/27 ianuarie 1913 România revendica o nouă linie de frontieră plecând de la Vest de orașul Turtucaia și care îngloba un teritoriu de două ori mai mare. Prin urmare, delegatul Bulgariei socotea că această ultimă cerere – *„adevărată cesiune de teritoriu merită să dea o lovitură fatală relațiilor amicale dintre cele două Regate”* – nu putea fi luată în considerație și că ea este *„infirmită în temelia ei de către punctul de vedere în care România însăși s-a pus în cursul discuțiilor precedente”*²⁵. Procesul-verbal a fost încheiat, cu divergențele menționate, pentru a servi ca bază de negocieri ulterioare între guvernele celor două țări.

Raporturile României cu Puterile Centrale în perioada desfășurării Conferinței de pace de la Londra au fost determinate de interesele pe care le aveau Austro-Ungaria și Germania în Sud-Estul Europei, în contextul „crizei balcanice”, dar și de obiectivele generale ale statului român la Sud de Dunăre.

Evident că dintre Puterile Centrale un interes direct față de zona conflictuală din zona Balcanilor îl avea Austro-Ungaria. Diplomația de la Ballplatz era preocupată, în primul rând, de împiedicarea extinderii teritoriale a Serbiei spre Marea Adriatică și a constituirii unui stat sârb puternic care să reprezinte un centru de gravitație pentru slavii de Sud din cuprinsul Dublei Monarhii, dar, totodată, pe un plan mai general, fiind interesată de torpilarea alianței sârbo-greco-bulgare și, în felul acesta, de a diminua influența Rusiei, deci a Antantei, în Peninsula Balcanică. Pentru realizarea acestor obiective, Austro-Ungaria era gata, în timpul Primului Război Balcanic, să intervină pe cale armată, chiar dacă, în felul acesta, s-ar fi generalizat conflictul prin intrarea în război a Rusiei. Lipsa de sprijin, în această eventualitate, din partea Germaniei, temperată la rândul ei de Anglia, a determinat Curtea vieneză să renunțe la calea militară de soluționare a „problemei sârbe”, urmând ca obiectivele sale să fie atinse exclusiv pe cale politico-diplomatică.

Problema diferendului româno-bulgar a fost analizată de către diplomația austro-ungară prin prisma acestor interese generale ale Vienei în Sud-Estul Europei. Dacă dezideratul României de a include o parte din românii aflați în partea central-vestică a Peninsulei Balcanice în cadrul granițelor statului albanez avea o susținere deplină din partea Austro-Ungariei, servind în fapt obiectivelor politicii sale balcanice, nu același lucru se poate spune despre atitudinea Vienei în cazul diferendului româno-bulgar.

Guvernul român mizase încă de la începutul „crizei balcanice” pe un sprijin deschis al Austro-Ungariei în vederea trasării unei noi frontiere româno-bulgare, dacă Bulgaria și-ar fi extins granițele în regiunea Macedoniei. Guvernul român se aștepta ca Austro-Ungaria, în calitate de aliată a României, să intervină mai

²⁵ *Cartea Verde, op. cit.*, p. 183-184.

energic la Sofia, pentru a determina guvernul bulgar să acționeze în această direcție. Dar, contrar așteptărilor guvernului român, Austro-Ungaria ducea o politică de menajare a Bulgariei, rămânând inițial în expectativă, apoi preferând rezolvarea diferendului româno-bulgar prin tratative directe bilaterale. Lipsa unei poziții mai categorice din partea Vienei favoriza încercările Rusiei și Franței de a îndepărta România de Tripla Alianță, situație despre care avertizase în repetate rânduri ministrul Austro-Ungariei la București, Fürstenberg. Rapoartele acestuia nu erau însă suficient de convingătoare pentru șeful diplomației de la Ballplatz, contele Berchtold, care, probabil, în urma vizitei pe care acesta o făcuse în vara anului 1912 în România, rămăsese convins de loialitatea regelui Carol I față de linia politică a Puterilor Centrale.

Numai pericolul intervenției Rusiei în război pentru ajutorarea Serbiei, amenințată de Austro-Ungaria, determinase diplomația vieneză să acorde sprijinul cuvenit României. În fond, acesta servea intereselor Austro-Ungariei, care avea nevoie de alianța României. Convenția militară încheiată pe data de 30 noiembrie 1912 la București între generalul Franz Conrad von Hoetzendorf și generalul Alexandru Averescu stabilea condițiile cooperării militare în eventualitatea unui război contra Rusiei și Serbiei. Menținerea României în alianța cu Austro-Ungaria era considerată ca absolut necesară în acel moment, când războiul balcanic amenința să se transforme într-unul european. Ca urmare, Austro-Ungaria a intervenit la Sofia pentru începerea unor negocieri directe cu guvernul român în vederea unei rectificări de frontieră și, ulterior, în condițiile eșecului acestora, a sprijinit alături de Germania și Italia participarea României la Conferința de pace de la Londra.

S-a văzut, în același timp, că diplomația vieneză avea în vedere și o altă variantă de soluționare a diferendului româno-bulgar. În cazul unui eșec al negocierilor privitoare la rectificarea frontierei dobrogene, Viena miza pe ideea realizării unei alianțe și, prin urmare, a unei cooperări militare româno-bulgare, în vederea încorporării Adrianopolului statului bulgar. În strategia șefului diplomației austro-ungare, având ca obiectiv principal împiedicarea extinderii teritoriale a Serbiei, alianța româno-bulgară era menită să se opună Belgradului și influenței ruse în Balcani, subminându-se astfel Antanta balcanică. Se pierdea din vedere posibilul refuz al Bulgariei, în situația în care acest lucru nu era realizabil fără satisfacerea minimală de către Bulgaria a cererilor guvernului român. În aceste condiții proiectul a fost abandonat.

Poziția Rusiei față de Bulgaria, manifestată după ocuparea Adrianopolului de către trupele bulgare, favoriza însă proiectele diplomației austriece de atragere a Sofiei în orbita Puterilor Centrale. În contextul reluării operațiunilor militare de către beligeranții balcanici, guvernul din Petersburg a luat o poziție ostilă față de Bulgaria după cucerirea Adrianopolului²⁶, Rusia nedorind o prezență bulgară pe țărmurile Strâmtoarelor și la Constantinopol.

Se cuvine să menționăm și faptul că, odată cu manifestarea unor divergențe dintre Serbia, Grecia și Bulgaria privitoare la împărțirea Macedoniei,

²⁶ M.S. Anderson, *The Eastern Question, 1774-1923*, London-Melbourne-New York, 1966, p. 296.

Austro-Ungaria acționa pentru destrămarea alianței sârbo-greco-bulgare, acordând sprijin guvernului bulgar. În condițiile în care Serbia și Grecia reclamau compensații în Macedonia pentru unele teritorii care urmau să fie atribuite Albaniei, contele Berchtold a promis guvernului bulgar sprijinul diplomatic al Dublei Monarhii împotriva Serbiei și Greciei²⁷, fapt care a produs multă satisfacție la Sofia, deoarece, după reînceperea ostilităților între aliații balcanici și Imperiul Otoman, Bulgaria se simțea părăsită de Rusia.

Astfel că, după ce s-a înregistrat un eșec în tratativele româno-bulgare, Austro-Ungaria continua să facă din Bulgaria un pilon important al politicii sale balcanice. Faptul acesta avea să aibă repercusiuni asupra relațiilor României cu Austro-Ungaria. În această problemă însă Austro-Ungaria trebuia să țină seama și de poziția Germaniei.

Cercurile conducătoare germane nu împărtășeau întru totul politica austro-ungară în Balcani. Diplomația germană se temea că regele Carol I nu-și va mai putea impune politica sa de alianță cu Puterile Centrale, dacă cererile guvernului român față de Bulgaria nu erau satisfăcute. De aceea, cancelarul german a declarat la 30 decembrie 1912 / 12 ianuarie 1913 ministrului român la Berlin, Al. Beldiman, că va face tot ce-i stă în putință ca să dea satisfacție guvernului român, iar la începutul lunii ianuarie 1913 subsecretarul de stat a dat instrucțiuni ambasadorului german din capitala britanică, unde se desfășurau lucrările Conferinței de pace, „să insiste asupra necesității ca toate puterile, în interesul general, [...] să facă a se pricepe la Sofia urgența de a se ajunge la o înțelegere cu România”²⁸.

De altfel, regele Carol I și prim-ministrul Titu Maiorescu erau conștienți de importanța sprijinului german, pe care puteau conta în soluționarea diferendului româno-bulgar. Acesta a fost probabil motivul pentru care guvernul român a adoptat în raporturile cu Bulgaria o poziție intransigentă, amenințând cu ocuparea militară a teritoriului revendicat. Deoarece atitudinea României putea complica mult situația în Sud-Estul Europei, prin generalizarea conflictului, Marile Puteri, inclusiv Germania, au intervenit la București, pentru a se înlătura o astfel de eventualitate. În plus, tonul adoptat de cabinetul din Petersburg față de guvernul român a devenit amenințător. În această situație, de teama Rusiei, regele Carol I și prim-ministrul Titu Maiorescu au fost preocupați de reînnoirea tratatului secret dintre România și Austro-Ungaria, după ce Tripla Alianță fusese reînnoită ea însăși la 5 decembrie 1912.

În concluzie, se poate aprecia că, în timpul Conferinței de pace de la Londra, în pofida unei deschideri diplomatice cu rol tactic față de Marile Puteri ale Antantei, Bucureștiul și-a bazat întreaga strategie de rezolvare a diferendului teritorial cu Bulgaria pe sprijinul pe care miza să-l obțină din partea Germaniei și Austro-Ungariei.

²⁷ *Österreich-Ungarns Aussenpolitik von der Bosnischen Krise 1908 bis zum Kriegsausbruch 1914. Diplomatische Aktenstücke des Österreichisch-Ungarischen Ministeriums des Aussern*, Viena și Leipzig, 1930, vol. 5, doc. nr. 5618, 5727, 5733. Berchtold către Tarnowski (30 ianuarie și 9 februarie 1913) și Fürstenberg (9 februarie 1913).

²⁸ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, Fond 22, Berlin 1905-1913, nenumărat. (Telegrama lui Al. Beldiman din 4/17 ianuarie 1913); Idem, Fond 21, 1878-1913, vol. 68. **Rapoarte politice din Londra, 1905-1913**, f. 202. Titu Maiorescu către N. Mișu la 11 ianuarie 1913.